

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันประเทศไทยยังคงไม่มีกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติมาใช้บังคับในการควบคุม บุหรี่ไฟฟ้าเป็นการเฉพาะ ที่มีอยู่ก็มีเพียงประกาศกระทรวงพาณิชย์ในปี พ.ศ. 2557” ต่อมาเมื่อคำสั่ง คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคที่ 9/2558 ที่กำหนดให้บุหรี่ไฟฟ้าเป็นสินค้าต้องห้าม หากผู้ใดฝ่าฝืน จะต้องรับผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2556 ซึ่งการคงคำสั่งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคที่ 9/2558 เหตุผลหลักการคงมาตรการบุหรี่ไฟฟ้าเป็น สินค้าต้องห้ามเพื่อป้องกันเด็ก เยาวชน ประชาชนมิให้ได้รับอันตรายจากบุหรี่ไฟฟ้า สำนักงานสถิติ แห่งชาติเปิดเผยว่าเมื่อกำหนดให้บุหรี่ไฟฟ้าเป็นสินค้าต้องห้าม ในการสำรวจพบอัตราการสูบบุหรี่ ไฟฟ้าลดลง แต่ในปี พ.ศ. 2564 อัตราดังกล่าวกลับเพิ่มขึ้น 7 เท่า จึงเกิดคำถามว่ายกเลิกให้บุหรี่ไฟฟ้า เป็นสินค้าต้องห้ามแล้วใช้มาตรการควบคุมแทน หากเป็นเช่นนี้ทำให้พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ ยาสูบ พ.ศ. 2560 ใช้บังคับกับบุหรี่ไฟฟ้าได้ง่ายขึ้น แต่การปรับเปลี่ยนนโยบายควรตั้งอยู่บนพื้นฐาน ของการชั่งข้อดีและข้อเสีย ฉะนั้นการวิจัยนี้จึงทำการหาความเชื่อมโยงระหว่างมาตรการบุหรี่ไฟฟ้า (E-cig policy) ที่เป็นอยู่ของไทยสัมพันธ์อย่างไรกับความเข้มข้นของการใช้ (Intensified usage) และความยากง่ายในการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้า (Accessibility)

การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือแบบสอบถาม สํารวจออนไลน์ทั้งผู้ที่ใช้และผู้ที่ไม่ได้ใช้บุหรี่ไฟฟ้า ตั้งแต่วันที่ 3 – 30 มิถุนายน พ.ศ.2568 เนื่องจากนโยบายบุหรี่ไฟฟ้าของไทยมีเพียงอย่างเดียว คือ เป็นสิ่ง ผิดกฎหมาย (Ban) การออกแบบการวิจัยจึงอิงผลสรุปจากอนุกรมวิธีการวิสามัญพิจารณาศึกษา กฎหมายและมาตรการควบคุมกำกับบุหรี่ไฟฟ้าในประเทศไทย สภาผู้แทนราษฎรมาจำแนกประเภท ของนโยบายบุหรี่ไฟฟ้าโดยมีความเป็นไปได้ 2 แบบ คือ ยังคงแบนบุหรี่ไฟฟ้าต่อไปกับยกเลิกการแบน แต่มีการควบคุมเพื่อเป็นแนวทางของตัวแปรนโยบายบุหรี่ไฟฟ้าที่ใช้ใน นิยามความถี่ของการใช้ใน ปัจจุบัน หมายถึง ต้องเป็นผู้ใช้บุหรี่ไฟฟ้าและความถี่ในการใช้โดยในรอบระยะ 30 วันที่ผ่านมาโดยใช้ เกณฑ์ตั้งแต่ 20 วันถือเป็น ผู้ใช้ประจำ นิยามการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าจัดกลุ่มได้ 3 ประเภท คือ 1.ได้มา จากร้านค้าที่เป็นออนไลน์ 2. ได้มาจากร้านค้าผ่านช่องทางออนไลน์ 3. เข้าถึงผ่านช่องทางอื่นๆ อย่างไรก็ตามหากจำนวนตัวอย่างที่สำรวจมีไม่เพียงพอในกรณีที่เป็นผู้ใช้บุหรี่ไฟฟ้า นิยามดังกล่าว หมายถึง เคยใช้กับไม่เคยใช้ ส่วนตัวแปรการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้ายังคงเดิม

การทบทวนแนวทางการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบมีทั้งมาตรการราคาและไม่ใช้ราคาโดยเป็นไปเพื่อลดอุปสงค์ยาสูบ ได้แก่ การป้องกันจากการสัมผัสกับควันบุหรี่ กฎหมายเกี่ยวกับสาระของผลิตภัณฑ์ยาสูบ กฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลผลิตภัณฑ์ยาสูบ บรรจุภัณฑ์ และการติดฉลากของผลิตภัณฑ์ยาสูบ การให้ความรู้และการสื่อสารโทษของยาสูบ การโฆษณายาสูบ การส่งเสริมการขายและการให้การสนับสนุน และมาตรการลดความต้องการเกี่ยวกับการพึ่งพาบุหรี่และเลิกสูบ ส่วนมาตรการด้านอุปทาน ได้แก่ การควบคุมมิให้มีการค้าของเถื่อน การจำหน่ายให้ผู้เยาว์ ข้อมูลด้านกฎหมาย เป็นต้น สำหรับประเทศไทยนโยบายประกอบด้วย ควบคุมด้วยราคาและภาษียาสูบ การควบคุมการขาย ธรณกร์และการสร้างเสริมสุขภาพ การห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ การห้ามโฆษณาและส่งเสริมการขายอย่างครอบคลุม ควบคุมอายุขั้นต่ำ มาตรการฉลากและภาพคำเตือน มาตรการผลิตภัณฑ์ยาสูบใหม่/บุหรี่แปลงร่างและมาตรการยาสำหรับผู้ต้องการเลิกสูบบุหรี่

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง Pastrana A. et .al (2023) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทยโยบายบุหรี่ไฟฟ้ากับการใช้และการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าในสหรัฐฯ ในปี ค.ศ.2015-2019 นโยบายประกอบด้วยกฎหมายจำกัดอายุขั้นต่ำในการซื้อ, กฎหมายภาษีบุหรี่ไฟฟ้าและพื้นที่ปลอดบุหรี่ไฟฟ้า พบว่า นโยบายการกำหนดอายุขั้นต่ำมีผลต่อการเพิ่มขึ้นของการใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพียงเล็กน้อย ส่งผลลดการซื้อบุหรี่ไฟฟ้าที่ร้านค้าลดลง ส่วนภาษีบุหรี่ไฟฟ้ามีผลลดลงเพียงเล็กน้อยต่อการใช้และการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้า นโยบายพื้นที่ปลอดบุหรี่ไฟฟ้ามีผลต่อการใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ผลให้เกิดการลดลงของการซื้อบุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นช่องทางออนไลน์ นโยบายคือเยาวชนอาจหาบุหรี่ไฟฟ้าจากแหล่งต่างๆ หากนโยบายเหล่านี้ขาดประสิทธิภาพ ส่วนงานของ Hawkins S.S. et al. (2016) ตรวจสอบผลของนโยบายภาษีบุหรี่ไฟฟ้าและพื้นที่ปลอดการสูบบุหรี่ต่อความถี่ของการสูบบุหรี่ของเยาวชนในด้วยใช้แบบจำลอง difference-in-difference (D-I-D) เพื่อประเมินผล พบว่าเยาวชนสูบลดลงหลังขึ้นภาษีแต่ไม่พบความสัมพันธ์กับการสูบบุหรี่ในปัจจุบัน การขึ้นภาษีบุหรี่มีผลให้การสูบบุหรี่ลดลง ส่วนพื้นที่ปลอดการสูบบุหรี่มีผลเช่นกันแต่น้อยกว่า

แนวคิดที่ใช้ในการวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression Analysis) ที่ด้วยวิธีการ Two-Way Fixed Effect Regression Model พิจารณาตัวแปรที่ถูกมองข้าม (omit) ต้องมีอิทธิพลคงที่อยู่เฉพาะภายในหน่วยสำรวจ ไม่แปรไปตามเวลา (time-invariant) ซึ่ง

หมายถึงการหาทางควบคุมปัจจัยภายนอกเพื่อไม่มาก่อผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการกำจัดอิทธิพลของปัจจัยภายนอกหรือนำปัจจัยภายนอกผ่านตัวแปรหุ่น (Dummy variable)

ในการประมาณการแบบจำลอง มีการจำแนกนโยบายบุหรี่ไฟฟ้าให้มีมากกว่า 1 ประเภท คือ การแบนกับการควบคุม แล้วประมาณค่าแบบจำลองแสดงความสัมพันธ์ของนโยบายบุหรี่ไฟฟ้ากับการใช้และการเข้าถึงโดยอิงจากงานของ Pastrana A. et .al (2023) เป็นหลัก โครงสร้างแบบสอบถามมี 2 ส่วน คือ แต่ละส่วนมี 7 ข้อคำถาม โดยส่วนแรกเป็นข้อมูลทั่วไป ส่วนที่สองเกี่ยวกับการใช้และการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้า ทำการทดสอบแบบสอบถามก่อนออกสำรวจจริง ค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถามโดยเท่ากับ 0.73 สํารวจออนไลน์ผ่านกลุ่มเฟิร์มจริงเมื่อวันที่ 3-30 มิถุนายน พ.ศ. 2568 ได้ตัวอย่างทั้งสิ้น 347 คน โดยข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง เป็นดังนี้ ส่วนมากเป็นเพศหญิงมีภูมิลำเนาอยู่ใน กทม.และปริมณฑล ช่วงอายุ 30-39 ปี มีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพเป็นกลุ่มพนักงานเอกชน/ลูกจ้างเอกชน มีรายได้ต่อเดือนในช่วง 10,000 – 30,000 บาทและมีสถานภาพโสด

การเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้า พบว่า 30 วันที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ไม่เคยใช้บุหรี่ไฟฟ้า มีผู้เคยใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพียงร้อยละ 23.92 โดยผู้ที่เคยใช้ ได้บุหรี่ไฟฟ้าจากร้านค้าออนไลน์เป็นหลัก กลุ่มตัวอย่างสนับสนุนให้ควบคุมบุหรี่ไฟฟ้าเป็นสิ่งผิดกฎหมายต่อไปแบบปัจจุบัน (Ban) มากกว่าการสนับสนุนให้ควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า (Regulate) เหตุผล 3 อันดับแรกที่สนับสนุนให้คงแบน (Ban) คือ เป็นอันตรายต่อสุขภาพทั้งผู้สูบและไม่สูบ บังคับเด็กและเยาวชนหันมาหันมาใช้บุหรี่ไฟฟ้าและความกังวลเรื่องการแพร่ระบาดของบุหรี่ไฟฟ้า ส่วนเหตุผล 3 อันดับแรกที่สนับสนุนให้ควบคุม (Regulate) คือ การจำกัดอายุขั้นต่ำในการซื้อขาย การควบคุมการจำหน่ายและการใช้ในที่สาธารณะ

ผลของแบบจำลอง ตัวแปรตามของแบบจำลองเป็นตัวแปรหุ่น (Dummy) คือ สนับสนุนควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า (Regulate) ให้ค่า 1 ไม่สนับสนุนให้ค่า 0 ตัวแปรอิสระประกอบด้วยการใช้บุหรี่ไฟฟ้า (Frequency) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy) หากไม่เคยใช้ ให้ค่า 0 เคยใช้ ให้ค่า 1 ตัวแปรการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้า (Access) เป็นตัวแปรหุ่น (Dummy) ประกอบด้วย ตัวแปร acc1 หากไม่มีการใช้ ตัวแปร acc23 หากมีการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้าจากคนรู้จักมอบให้หรือยืมใช้ และตัวแปร acc45 มีการเข้าถึงจากการซื้อปลีกจากร้านค้าหรือออนไลน์ ตัวแปรอิสระตัวสุดท้าย คือ ข้อมูลพื้นฐาน (Bio-data) ผลการทดสอบแบบจำลองได้ค่าความแม่นยำของการพยากรณ์ (Hit-rate) ที่ 73.45 พบความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้ากับการสนับสนุนควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า แต่ไม่พบความเชื่อมโยงระหว่างการเข้าถึงบุหรี่ไฟฟ้ากับการสนับสนุนการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า ในขณะที่ปัจจัยข้อมูลพื้นฐาน ชี้ให้เห็นว่า

มี 3 ปัจจัยที่มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการสนับสนุนการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า ประกอบด้วย อายุ การศึกษาและรายได้ต่อเดือน โดยความสัมพันธ์คือ หากอายุยิ่งมากขึ้นยิ่งสนับสนุนนโยบายการห้าม บุหรี่ไฟฟ้า แต่สำหรับตัวแปรการศึกษาและรายได้ พบว่า ยิ่งมีการศึกษาสูงกับรายได้ยิ่งมากขึ้น ก็ยิ่ง สนับสนุนนโยบายการควบคุมบุหรี่ไฟฟ้า ข้อเสนอแนะประการแรก หากมีการเปลี่ยนนโยบายจากแบน มาเป็นการควบคุมจะต้องมีมาตรการเสริมอย่างอื่นด้วย คล้ายๆกับประเด็นยาสูบและผลิตภัณฑ์ยาสูบ เพราะมีโอกาสเกิดผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบได้ ประการที่สอง มาตรการแบนบุหรี่ไฟฟ้านำไปสู่ การกระทำต่างๆ ที่ผิดกฎหมายแน่นอน ฉะนั้นควรทบทวนการแบนว่ายังมีความเหมาะสมอยู่หรือไม่ ประการที่สาม ควรดำเนินการให้ข้อมูลอย่างรอบด้านและถูกต้องแก่กลุ่มคนที่มีอายุยังมาก มี การศึกษาที่ไม่สูงและมีรายได้ที่ไม่มาก ข้อจำกัดของการศึกษานี้ การวิจัยอยู่ในช่วงคาบเกี่ยวของที่ รัฐบาลแพทองธาร ได้กำชับในการปราบปรามเรื่องบุหรี่ไฟฟ้า ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างผู้ใช้บุหรี่ไฟฟ้าต่ำ กว่าที่ต้องการ ข้อเสนอแนะการศึกษาครั้งต่อไป หากในอนาคตประเทศไทยมีการทบทวนนโยบาย บุหรี่ไฟฟ้าเกิดขึ้นจริง การวิจัยแบบงานศึกษาในต่างประเทศก็คงสามารถดำเนินการได้และสามารถ เปรียบเทียบผลลัพธ์ที่ได้

Abstract

Presently, In Thailand, there is still no an official Act relevant to e-cigarette law. The current regulation enforced is only the Ministry of Commerce announcement in 2014. Later in 2015, there has been the 9th order of the Office of the Consumer Protection Board, which designate the e-cigarette as an illegal product. Any person who violate the order must be taken responsibility by the Consumer Protection Act of 1979, in which the 3rd additional amended of 2013. The main reason to maintain the 9th order of the Office of the Consumer Protection Board of 2015 as designating the e-cigarette as an illegal product, is to protect any risk and harm derived from e-cigarette to children, adolescent and people. The National Statistics Office (NSO) revealed survey result that after the e-cigarette designated as illegal product, the e-cigarette smoking rate was declined, however, in 2021 the e-cigarette smoking rate was climbed to 7 times. Thus, there would have an interesting question whether the regulation relevant to the e-cigarette would be changed from illegal product to regulated tobacco product. If so, the Tobacco Product Control Act of 2017 would be easily applied to the e-cigarette. Nonetheless, the policy changed would be stand on weighing between the pros and cons of each alternative. That's why, this research work was tried to find the relationship between each type of the e-cigarette policy and the degree of usage and the accessibility to e-cigarette.

The questionnaire was developed and the on-line survey method was selected to target group whom whether they are e-cigarette smoker or not since June, 3-30, 2025. In Thailand, there is only one type of the e-cigarette policy, which is illegal product. To designate type of e-cigarette policy in future, the final report of special subcommittee considering the rules and regulations to control the e-cigarette in Thailand, House of representative was taken to categorize policy into 2 possibly types, which are still being ban and quitting ban or regulation. Thus, two possibly types of policy were the dependent variables of the model. The frequency usage was defined as current e-cigarette smoker whom smoke continuously more than 20 days in a

month. Types of e-cigarette accessibility were defined into 3 ways, which were purchasing from the shops, from online shops, and from others. However, in case of inadequate sample collected, the frequency usage would be categorized into e-cigarette smoker and non-smoker types, whereas the e-cigarette accessibility would be still remained.

Generally, guidelines of tobacco products regulation consist of both price and non-price mechanisms to fulfill reduction on demand for tobacco products. Those consist of protection from second-hand smoke, regulation on tobacco product contents, regulation on tobacco product disclosures, tobacco product packaging and labelling, disclosure the pros and cons of tobacco product information, tobacco product advertising, marketing promotion on tobacco products, smoking reduction and quitting tobacco product measures. For supply side reduction measures, illegal tobacco product trading, sale tobacco products to adolescent. Specially, guidelines of tobacco products regulation in Thailand consists of price control of tobacco products, tax on tobacco product measures, sale controlling, health promotion campaign, public smoking area restriction, restriction on tobacco product advertisement and sale promotion, minimum age purchasing, health warning labelling, new types of tobacco product inspection, and medicine treatment for smoking quitting.

The first literature reviewed was Pastrana A. et.al (2023), to study the relationship between types of e-cigarette policy, and frequency usage and accessibility of the US smoker during 2015-2019. The policy types consist of minimum limit sale age (MLSA), e-cigarette tax and public area smoking restriction. The results indicated that the MLSA had influenced slightly on frequency usage of e-cig as well as impact slightly on reducing e-cig sale shops. The e-cig tax policy had negatively impact slightly on both frequency usage and accessibility. Lastly, the public area smoking restriction

policy has positive influenced slightly on frequency usage, but impacted negatively somewhat on online e-cig purchasing. The policy implication pointed out that whenever policy implementation was inefficient the adolescent would easily access the e-cig through any sale shop. Next research work belonged to Hawkins S.S. et al. (2016), examined cigarette tax and public smoking area restriction policies on the frequency usage among adolescent through the difference-in-difference (D-I-D) model. The result pointed out that after an increasing in tax, the smoking of adolescent lessens as well as the public smoking area restriction had the similar finding but rather small impact.

The logistic regression analysis was applied for this research with the Two-Way Fixed Effect Regression Model. Basically, this method has tried to the omitted variables, which have influenced constantly among the area of study. They also were time-invariant variables which any external factor could be controlled and no any impact on analysis through get rid of those external factors by introducing with dummy variable.

For estimating model of this study, type of the e-cig policy would be categorized into 2 types consisting of “Ban” and “Regulate” policy types. Then, the researcher tried to apply the method of Pastrana A. et .al (2023) to find the relationship between type of policy and the frequency usage and accessibility of the e-cig. The structure of questionnaire consists of 2 parts, in which there are 7 questions for each part. The first part is general data of respondents whereas the second part is the frequency usage and accessibility questions. The pre-tested of the questionnaire was conducted and revealed the Cronbach's Alpha value was 0.73. The official survey online with the google form was conducted during June, 3rd-30th, 2025. Total respondents were 347 cases. Basically, most of the respondents were female, have lived in Bangkok Metropolitan Area (BMA), age between 30-39 years old, graduated

bachelor degree, private firm employees with monthly salary of 10,000 – 30,000 THB, and single marital status.

For the frequency usage during 30 days, most of respondents were non-smoker (never used the e-cig), only 23.93 per cent of total was e-cigarette smoker. Among the cigarette smokers, they mainly accessed the e-cigarette products from the online shops. Most of respondents agreed with “Ban” more than the “Regulate” e-cigarette policies. The 3 major reasons for those who support the “Ban policy” consist of risky to smoker and non-smoker’s heaths, protecting children and youth to try the e-cigarette, and concerning the e-cigarette spread out. Meanwhile, the key reasons for those who support the “Regulate policy” consist of determining the minimum age sale and purchase, controlling the e-cigarette products distribution, and restricting the public smoking area.

For model estimation results, the dependent variable was dummy variable, in which assigned 1 if the respondent agreed with ban policy, whereas assigned 0 if respondent agreed with regulate policy. The independent variables were also dummy variables consisting of the Frequency and accessibility. For the frequency variable, it was 0 if respondent was e-cig non-smoker, whereas was 1 if respondent was e-cig smoker. For the accessibility variable, there were several types of accessibility, which were the acc1 if never smoke, the acc23 if got the e-cig from acquaintances, and the acc45 if purchased from online shops. The model also assigned the bio-data variable of respondents. The first result was the accuracy of the model, which was the hit-rate criteria, was 73.45. The model revealed that there was a relationship between frequency usage and policy supporting as regulate type, however, there was no founding between the accessibility and policy supporting as regulate type. For the bio-data variables of respondent, there were only 3 factors which were statistically significant to supporting the regulate e-cigarette policy type, consisting of age, education and monthly income. The more age of respondents, the less tendency to support the regulate policy type. Meanwhile, the higher education and monthly income of respondents, the greater tendency to support the regulate e-cigarette policy

type. For policy implication, firstly, if there will be a policy changes relevant to e-cigarette from ban to regulate type, the directed government agencies would provide additional measures to handle possible positive and negative impacts resulting policy changed of the e-cigarette products as founding similar with the tobacco product currently. Secondly, the current ban policy type of e-cigarette has more or less of corruptions, thus whether the current ban policy type has been appropriated or not. Thirdly, the government agencies would provide the well-round and accurate information to the stakeholders, especially younger people, low education and income groups. Limitation of this study was that during the research has been conducted the Pae Thong Thar government has strongly suppressed the illegal e-cigarette product sales. This situation would possibly be obstacles to research survey since not only most of the e-cigarette smokers would not declare themselves as smoker but also tried to conceal who I am. Therefore, the research would obtain the number of e-cigarette smokers as lower as expected. Further research suggestion, in case of policy changed successfully in the future, several research topics as conducted former by foreign academicians would be conducted and compare the research results with those former research works.